

KRITISKA
VILLKOR FÖR
FÖRETAGANDET

RATIO

STOP

NILS KARLSON
ANNE-SOPHIE LARSSON

KAPITEL 9: SLUTSATSER

Företagandets villkor är avgörande för Sveriges framtid. I flera avseenden är villkoren bra eller till och med mycket bra, i hög grad beroende på de reformer som genomfördes på 1990-talet.

Det finns emellertid ett antal kritiska villkor där förbättringspotentialen är betydande. I denna förstudie har vi gjort en systematisk genomgång av internationella jämförelser och studier av svenska villkor i förhållande till våra viktigaste konkurrentländer, kompletterat med svenska undersökningar av olika slag och tagit hänsyn till företagens prioriteringar via samarbeten med företagare, företagsledare samt bransch- och arbetsgivarförbund som tillsammans representerar tiotusentals svenska företag. På de sju områden som identifierats som kritiska har ytterligare underlag och existerande forskning kartlagts.

Vår slutsats är att det finns betydande stöd för att förbättringspotentialen är mycket stor på följande övergripande områden:

- 1 Företagens kompetensförsörjning
- 2 Arbetsmarknadens flexibilitet
- 3 Skatter på företagande och individer
- 4 Myndighetsutövning och regeltillämpning
- 5 Offentlig upphandling
- 6 Bostäder och infrastruktur
- 7 Synen på företagens samhällsroll

Under vart och ett av dessa områden finns viktiga undergrupper som undersökts närmare i en fördjupad kunskapsöversikt och forskningskartläggning.

När det gäller företagens kompetensförsörjning kan konstateras att kompetensbrist är det kanske största tillväxthindret för svenska företag. Den viktigaste orsaken är kompetensmissmatch, vilken i sin tur i betydande utsträckning beror på bristande kvalitet, effektivitet och relevans i utbildningssystemet, i princip på samtliga nivåer, även om viktiga un-

dantag finns. Betydelsen av praktisk kunskap behöver uppgraderas och samverkan med näringslivet behöver stärkas.

Arbetsmarknadens flexibilitet har likaså stora brister. Dessa brister är väl kända sedan länge, men området utmärks av en uppenbar reformförmåga. Inte minst påverkas matchningen och produktiviteten. Stel lönebildning med stor lönesammanpressning och höga ingångslöner, strikt anställningsskydd och sjuklöneansvar får en rad negativa konsekvenser för företaget. Mycket tyder på att den svenska arbetsmarknadens nuvarande reglering och lönebildningens funktionssätt leder till en suboptimal allokering av kompetens, med lägre produktivitet och konkurrenskraft som följd.

Skatter på företagande och individer är ett område där Sverige avviker kraftigt från omvärlden. Sveriges skatter på arbete, konsumtion och kapital ligger, med något undantag, långt över de nivåer som gäller i Sveriges viktigaste konkurrentländer. Detta skapar skattekilar, incitamentsproblem och en rad snedvridningar med kraftigt negativa konsekvenser för möjligheterna att starta, driva och expandera företag. Detta får i sin tur negativa effekter för sysselsättning, tillväxt, välstånds- och välfärdsutveckling.

Brister i myndighetsutövning och regeltilämpning är enligt företagen själva ett av de områden som skapar störst problem. Samma resultat framkommer i flera internationella undersökningar och jämförelser. Detta är dessvärre ett område där forskning i stor utsträckning saknas. Rapporter eller olika typer av uppsatser är de underlag som i huvudsak finns att tillgå. Generellt saknas tillförlitliga konsekvensbedömningar. Vissa implementerade EU-regler kan dock vara i det närmaste omöjliga att följa i praktiken. Ett viktigt resultat från flera studier är att det kostar mer och är svårare för små företag att följa regler än vad det är för stora företag. Senfärdig tillståndsgivning är även något som påverkar företagen negativt. Såväl miljötillstånd som bygglov och utskänkningstillstånd består av regelverk med ofta långdragna tidsprocesser. Samma resultat finns i någon utsträckning också för de kommunala serveringstillstånden, om än detta varierar mer mellan kommunerna.

Den offentliga upphandlingen utgör en stor marknad med avgörande systemfel som förtjänar väsentligt större uppmärksamhet. Detta är ett område där det i hög grad saknas såväl forskning som tillförlitlig statistik, varför vi vet väldigt lite om vad som är samhällsekonomiskt effektivt och

inte. Tydliga resultat är emellertid att Sverige har ett av de mest centraliserade upphandlingssystemen i Europa, med en utveckling mot centraliserade uppköp och ramavtal, och att storföretagen gynnas av detta. Små företag missgynnas systematiskt och kvaliteten undergrävs genom det sätt som upphandlingarna genomförs, ett resultat som går på tvärs med förhoppningen om att upphandling kan bli innovationsdrivande. Olika sociala krav kan förvärpa detta ytterligare.

Bostadsbristen, men även en underfinansierad infrastruktur och osäker energiförsörjning, gör att företag inte kan rekrytera eller bedriva sin verksamhet som de skulle önska. Sveriges bostadsmarknad präglas både av brist på bostäder och låg rörlighet vilket får en rad allvarliga konsekvenser även för samhället i stort, inte minst genom svårigheter med kompetensförsörjningen. Mycket tyder på att det befintliga bostadsbeståndet inte utnyttjas effektivt. Rörligheten påverkas starkt av de transaktionskostnader som uppkommer vid en flytt, där reavinstskatten vid bostadsförsäljningar och hyresregleringen dominerar. Den svenska forskningen på området är dock begränsad. Det finns ett tydligt samband mellan tillväxt och infrastrukturinvesteringar. Bättre utformade samhällskalkyler skulle minska risken för suboptimal allokering av offentliga resurser och skulle kunna öka intresset för privata aktörer att investera i infrastruktur.

Till sist, och kanske viktigast, finns brister i synen på företagets samhällsroll. En rad svenska undersökningar, liksom branschföreträdares och ledande företagens bedömningar tyder på att detta är ett kritiskt villkor för företagandet. Det handlar dels om kommunala tjänstemäns och politikernas bristande förståelse för företagets behov och verklighet – inte minst när det gäller tillstånd och regeltillämpning, dels om riksdagsledamöters och regeringsföreträdares direkt negativa attityder till konkurrens och vinster inom viktiga tjänstemarknader. Föreställningarna om företagandets villkor skiljer sig dessutom systematiskt åt mellan politiker, åtminstone i riksdagen, å ena sidan, och företagen själva, å den andra, där de senare har en väsentligt mer kritisk inställning. Allmänhetens attityder till företagande och entreprenörskap har dock blivit alltmer positiva. Om politiker och myndighetspersoner saknar insikter i hur marknader fungerar och tillväxt skapas lär de kritiska villkoren för företagandet vara svåra att förbättra.

Det finns vetenskaplig evidens för dessa slutsatser, vilket dokumenterats i tidigare avsnitt. Ett genomgående resultat som behöver under-

strykas är att flera av dessa villkor är särskilt problematiska för små och nystartade företag, vilket är allvarligt ur ett långsiktigt tillväxtperspektiv.

Likväl är det uppenbart att systematisk forskning saknas inom flera av dessa för Sveriges utveckling avgörande områden. På samtliga identifierade områden – kompetensförsörjning, arbetsmarknad, skatter, regel-tillämpning, offentliga upphandling, bostäder och infrastruktur, inklusive energiförsörjning, samt synen på företagandets samhällsroll – behövs mer forskning om svenska förhållanden utifrån ett företagsperspektiv, såväl av kvantitativt som kvalitativt art. Vår kartläggning bör därför just ses som en förstudie som behöver fördjupas inom flera områden. Det är anmärkningsvärt, för att uttrycka sig försiktigt, att det inte finns bättre kunskapsunderlag på områden av sådan betydelse för svensk företagsamhet och svensk välförståelseutveckling.

För att vi i Sverige skall kunna starta, utveckla och behålla internationellt konkurrenskraftiga företag krävs en dynamisk svensk företags- och kunskapsmiljö. Långsiktiga insatser som bidrar till framväxten av en sådan miljö är av central betydelse för svenskt näringsliv. För att så ska kunna ske behöver dock ansvariga beslutsfattare ha tillgång till relevanta fakta och underlag. Det är avgörande för att företagandets villkor ska kunna förbättras.